

MATERIALEBANK

TIL DANSK-HISTORIE OPGAVE

- Kilde1:** Uddrag af Trykkefrihedsforordningen tillægget 1814
- Kilde2:** Fædrelandet, ekstrablad 7/12 1839
- Kilde3:** Brev fra bondedeputeret ved stænderforsamlingen i Roskilde 1835:
- Kilde4:** Brev om "ånden fra 48" af Orla Lehmann
- Kilde5:** Brev om "ånden fra 48" af Caspar Peter Paludan-Müller
- Kilde6:** Orla Lehmann bag tremmer og frihedstræet, 1842
- Kilde7:** Orla Lehmanns tale den 30 januar 1841 (Falstertalen)
- Kilde8:** Breve om Martsdagene i 1848 brev 1
- Kilde9:** Situation i Tyskland Marts 1848

Frederik d. 6 (1814) *Tillæg til trykkefrihedsforordningen fra 1814*. Fundet via Danmarkshistorien.dk: <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/trykkefrihedsforordningen-af-1799-samt-tillaeg-fra-1814/> (set d. 4. April 2018)

Tillæg af 13. maj 1814.

Cancellie - Pl. f. Danmark (Resol. 21 Apr.), hvorved d. 26 og 27 § i Fr. 27 Sept. 1799 nærmere

bestemmes derhen: At ikke alene intet Exemplar af noget Blad eller Skrift, som ei udgiør mere end 24 Ark, maae uddeles eller udsælges, førend det befalede Exemplar er indleveret til

Politiedirecteuren, eller den vedkommende Politimester, til anordnet Giennemsyn; men at

Uddelingen og Udsalget af sådanne Blade og Skrifter, under den i Frs 26 § fastsatte Straf, ei helle

maae skee, førend Politiedirecteuren eller den vedkommende Politimester tilkiendegiver, at

Giennemsynet har fundet Sted, eller og at der, efter Indleveringen af det befalede Exemplar, er r

orløbet en saadan Tid som kan vare tilstrækkelig til at giennemgaae det paagiældende Blad eller

Skrift, hvilken Tid bestemmes i Henseende til Ugeblade og andre Blade, der ei overgaae eet Ark, til

24 Timer, og i Henseende til Skrifter af vidtløftigere Indhold, til 4 Dage.

Christensen, Balthazar, C. N. David, J. F. Giødvad, Orla Lehmann & A. Wessely
(7. December 1839) *Fædrelandet, extrablad*. Fundet via danmarkshistorien.dk:
<http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/faedrelandet-extrablad-712-1839/> (set d. 4. april, 2018)

Fædrelandet, extrablad 7/12 1839

Kilder

Kildeintroduktion:

Fædrelandet var 1830'ernes og -40'ernes førende oppositionsavis i debatten om en fri forfatning. Den blev etableret i 1834 under den første redaktør C.N. David. Bag ham var en række markante nationalliberale, bl.a. Orla Lehmann og D.G. Monrad, og sammen gjorde de Fædrelandet til den toneangivende nationalliberale meningsdanner. Oplaget var ganske vist småt, men læserne udgjorde eliten i det danske samfund. Fra sin første artikel kæmpede Fædrelandet for, at borgerne skulle deltage i statens styrelse og altså afviklingen af enevælden. De skulle også producere en stor del af indholdet i Fædrelandet, der i usædvanlig høj grad var fyldt med læserbreve og ikke indeholdt særlig meget nyhedsstof.

Denne kilde er et extrablad fra 1839. Den blev udgivet i forbindelse med kroningen af Christian 8. (1786-1848) som ny konge, og her beskriver Fædrelandet sine forhåbninger til ham. Christian 8. havde som statholder skænket Norge en efter datidens standarder meget fri forfatning i 1814, og de nationalliberale håbede, at Danmark nu også skulle have en sådan. Christian 8. var dog med årene blevet mere konservativ, og han opfyldte ikke de nationalliberales forhåbninger.

Extrabladet er skrevet i en tid med censur, jf. Trykkefrihedsforordningen af 1799. Før den blev udgivet, skulle avisen kontrolleres af politiet, og var der problemer, blev oplaget tilbageholdt. Avisen kunne altså ikke formulere sig frit og måtte gå balancegang for ikke at fornærme majestæten eller den daværende forfatning.

Fædrelandet, Udgivet af

Balthazar Christensen, C. N. David, J. F. Giødvad, Orla Lehmann, A. Wessely

Extrablad. Kiøbenhavn den 7. December 1839. Nr. 1.

Til "Fædrelandets" Læsere.

Der hørte vistnok et Slags Mod til aldeles uforberedt at fatte og iværksætte den Beslutning alt fra i dag af at lade "Fædrelandet" udgaa som Dagblad. Selv i materiel henseende ville vi derved have mange Vanskeligheder at overvinde. Det er saaledes alt blevet bemærket, at den til Bladet bestemte Hurtigpresse og de dertil bestilte Typer først ville kunne erholdes kort forinden Nyaar; Subskriptionen er først nylig aabnet, Organisationen af Omdeling, Forsendelse o.s.v. ikkun i sin første Begyndelse. Endnu langt betænkeligere er den Omstændighed, at de Forarbeider, til hvilke netop den sidste Tid forinden Dagbladets Udgivelse var bestemt, nu maa opoffres for Øieblikkets paatrængende Krav, at alle de Aftaler og Arrangements, ved hvilke vi haabede at kunne ruste os til vor Opgaves Løsning, og uden hvilke vi navnlig ikke ville være istand til at meddele alle de Nyheder, Efterretninger og Bekiendtgørelser, i hvilke vi ville søge en væsentlig Støtte for vort Blads friske og fortløbende Interesse, nu maae overlades til Tidens successive Udvikling. Det er derfor Følelsen af en bydende Pligt, der har bevæget os til at sætte os ud over saa vigtige Hensyn.

Men denne vor Beslutning haabe vi vil finde sin fulde Retfærdiggjørelse i den store Forandring i alle Forhold, der er indtraadt ved den følgerige, vel længe forudsete, men dog uventede Begivenhed, hvortil disse Dage have været Vidne.

En Konges Død og en Andens Tronbestigelse er i ethvert Monarki og til alle Tider en Begivenhed af dybt indgribende Virkning, og at den absolute Statsform giver Kongens Personlighed en ganske anden Vigtighed end hvor Folkets selvstændige, stadige og frie Fremgang er sikret ved en ordning af Samfundsforholdene, der hjælper det en varig og kraftig Indflydelse paa Udviklingen af sine egne Anliggender, behøver ingen Forklaring. Kong Christian den Ottendes Tronbestigelse vinder dobbelt Betydning, naar vi see hen til de mange Grunde, der gjøre det antageligt, at hans Regjering vil blive mere end en simpel Fortsættelse af hans Forgjængers. Det er overhovedet kun de senere Aar at hans Majestæt som Kronprinds har taget nogen virksom Deel i Statens Forvaltning, og det endda under saadanne Forhold, at man ikke er berettiget til at drage nogen Slutning, om og hvorvidt han har

identificeret sig med samme. Tværtimod indeholder hans Majestæts hele foregaaende Liv de stærkeste grunde til derom at nære Tvivl. Christian den Ottende tilhører ved sin Alder og ved sine Forhold i Eet og Alt den nye Generation. Han kjender op forstaaer den nye Tid, har ved grundige Studier og ved eget Øiesyn lært dens Bedrifter og dens Værker at kjende, han har fulgt dens mægtige Ideeudvikling, deler dens Sympathier og dens Interesser. Nu skal vist Ingen nægte, at Frederik den Sjette lige indtil sit Livs sidste Øieblikke har bevaret en Driftighed og Livlighed, som hos en Olding, hvis daadfulde Liv var stormbevæget og hjemsøgt af haarde Ulykker, maa opvække Beundring, og visseligen er han gaaet frem med Tiden i en langt højere Grad end mangfoldige, ja man kunde maaske uden Overdrivelse sige, end de fleste af hans Jevnaldrende. Men dog er det naturligt at ogsaa han var undergivet Menneskenaturens almindelige Lod: at der er en Tid, hvor Livet culminerer og derpaa en Tid, da Kraften aftager og den aandelige Bevægelighed sagtnes, at en aldrende Mand umuligen med samme Varme og samme Energi, kan gribe de nye Ideer som dem, hvilke han helligede sin Ungdoms livlige friskhed og første Kjærlighed. Det skal derfor bestandig siges til Frederik den Sjettes Berømmelse, at, ligesom han i sit Livs Vaar med Hjertelighed og Begejstring greb de Ideer, der besjælede hiin Tids bedste Mænd, saaledes var han selv i sin høie Alder en human Bedømmer af den nye Tids nye Stræben; men Ingen skal kunne paastaae, at han i Ordets egentligste Forstand var vor Tids Konge. Men det er Christian den Ottende; derfor borger os hans hele Aandsudvikling og Historie; derfor borger os mangfoldige Træk, i hvilke han vel ikke har kunnet udfolde sin Sjæls hele Fylde, men som dog for den Opmærksomme Iagttager maae være Fingerpeg, som ikke kunne miskjendes; derfor borger os de Mænd, med hvilke han har omgivet sig i Hjemmet og paa sine Reiser. Derfor har Christian den Ottende fremfor alt Andet sat sig selv et Vidnesbyrd, hvis Roes ingen Tid skal fordunkle, idet han ved sin frie og vise Beslutning gav et Folk, der i Aandsudvikling ingenlunde stod paa et høiere Trin, ja vi kunne uden Ubeskedenhed sige ikke stod paa et saa høit Trin, som det danske Folk idet mindste nu indtager, den frieste Forfatning, Europa kjender. Og den Deel, som han havde i denne stolte Bedrift, der reddede et ædelt Folks Uafhængighed og for alle Tider begrundede dets Frihed og Velværen, har han sandeligen aldrig havt Grund til at fortryde. Norges lykkelige Udvikling har beskjemmet alle forsagte Tvivlere, og hvad han fuldførte med ungdommelig Begjstrings resolute Mod, det maa for den modne Mands prøvende Blik nu vise sig i en lang og riig Erfarings herlige Stadfæstelse. Derfor hilse vi i Kong Christian den Ottende den nye Tids Søn, derfor hylde vi i ham, i Ordets egentligste og væsentligste Betydning, vor Tids Konge. Derfor er hans Tronbestigelse et stort, et betydningsfuldt Øieblik, hvis videre Udvikling Folket seer imøde med forventningsfuld Tillid og værdig Fasthed.

Og derfor have vi anseet det for Pligt, da dette vigtige Moment kom, strax at begynde den Virksomhed, som vi nu engang betragte som den os anviste Opgave. Er med denne riigtbegavede Fyrstes Tronbestigelse en ny Tid gaaet op over Danmark, saa er det et lykkeligt Forvarsel for et Foretagende, som er helliget til dennes Tjeneste, og i alt fald ville vi fra hans Regjerings første Dage af være et Vidnesbyrd om de Forventninger, hvormed Danmark, hvormed den hele civiliserede Verden seer hen til Christian den Ottende.

Vore Grundsætninger have vi saa fuldstændigen og saa aabent udtalt i den af os udstædte Subscriptionsindbydelse, at vi derom her Intet have at tilføie. Kun maae vi endnu gjentage vor Appel til Publikums Villighed med hensyn til de Fordringer, der under de antydede Omstændigheder kunne gjøres. At vi ikke kunne paatage os nogen bestemt Forpligtelse til at lade Bladet udkomme just hver Dag, er blevet bemærket i de derom udstædte Bekjendtgjørelser, ligesom det er en Selvfølge, at Abonnenterne paa det hidtilværende Ugeblad "Fædrelandet" og paa nærværende Dagblad uden Vederlag erholde de Nummere, som indtil Udløbet af dette Aar maatte udkomme.

Olaf Søndberg

Den danske revolution
1830-1866

Systime

Den danske revolution 1830-1866

© 1999 Olaf Søndberg og Forlaget Systime A/s

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden gengivelse eller mangfoldiggørelse af denne bog eller dele heraf er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Redaktion: Knud Ryg Olsen

Sat med ITC Garmond 11/12,5

Omslagsillustration: Vilhelm Rosenstand: Ottende

Brigades Angreb ved Dybbøl 18.4.1864. Det

Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, Hillerød.

Trykt hos Narayana Press, Gylling

Printed in Denmark 1999

ISBN 87-616-0064-4

1. udgave, 1. oplag

Forlaget Systime A/s

Skt. Pauls Gade 25

DK-8000 Århus C

Tlf.: 86 18 14 00

Fax: 86 18 14 05

www.systime.dk

e-mail: systime@systime.dk

Forlaget Systime er medlem af:

Software Information & Industry Association

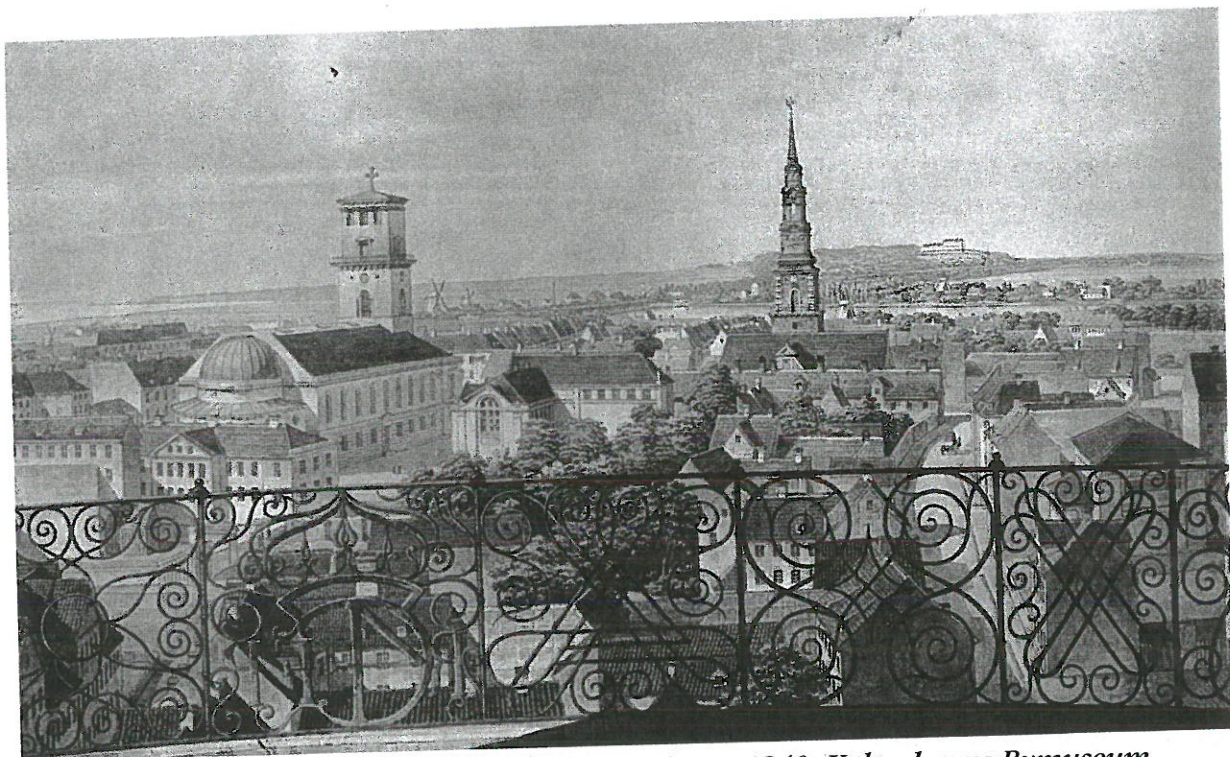
løb spurgte jeg om det ikke snart var på tide at begive os til vognene og blev ikke lidt forundret da jeg fik det svar at vi allerede var der. Ja det forekommer måske lidt forunderligt at jeg troede at være i en stue og var i en vogn; dog hidrørte denne min fejltagelse ikke i at jeg ved aftensmåltidet havde indtaget en for stor dosis af den „røde vin“; men da jernbanevognene, der er forsynede med små bitte hjul, står tæt op til en slags forhøjet bræddegulv så at disse slet ikke er synlige, og da selve vognen er et temmelig stort rum forsynet med en kanapé (: sofa) på hver af de to sider, så er det jo endda ikke så urimeligt at en uindviet kunne antage den for et lidt kammer især da det var mørkt. Jeg blev snart overbevist om at jeg virkelig var i en vogn; thi kort efter begyndte den at bevæge sig og inden mange øjeblikke var den i så stærk fart at jeg ikke kunne fæste øjet på en eneste genstand udenfor endskønt der var tændt lygter hele vejen; for hvem der holder meget af at komme hurtigt af sted er jernbanerne en herlig indretning; thi vi kørte

de fire mil der er fra Roskilde til København på mindre end en time og dog gjordes holdt for hver mil for enten af modtage eller aflevere noget. Klokken var omtrent 10 da vi ankom til hovedstaden. I banegården på Vesterbro stod jeg af; jeg stod nu ved mine ønskers mål, ved dagens frembrud skulle jeg for første gang se den store smukke stad med alle dens mærkværdigheder.

2. Brev fra bondedeputeret ved stænderforsamlingen i Roskilde 1835

Gårdejer Hans Christensen, Vejstrup på Østfyn, var deputeret ved stænderforsamlingen i Roskilde og skrev den 22. oktober 1835 brev til familien. Det lidt ubehjælpssomme sprog skyldes, at Hans Christensen først fik lært at skrive, da han var over 30 år gammel. De deputerede fik 4 rigsdaler om dagen i diæt. 1 rigsdaler = 6 mark = 96 skilling.

(Thøger Dissing: Sognefoged Hans Christensen, Vejstrup. 1945. s. 40-45)

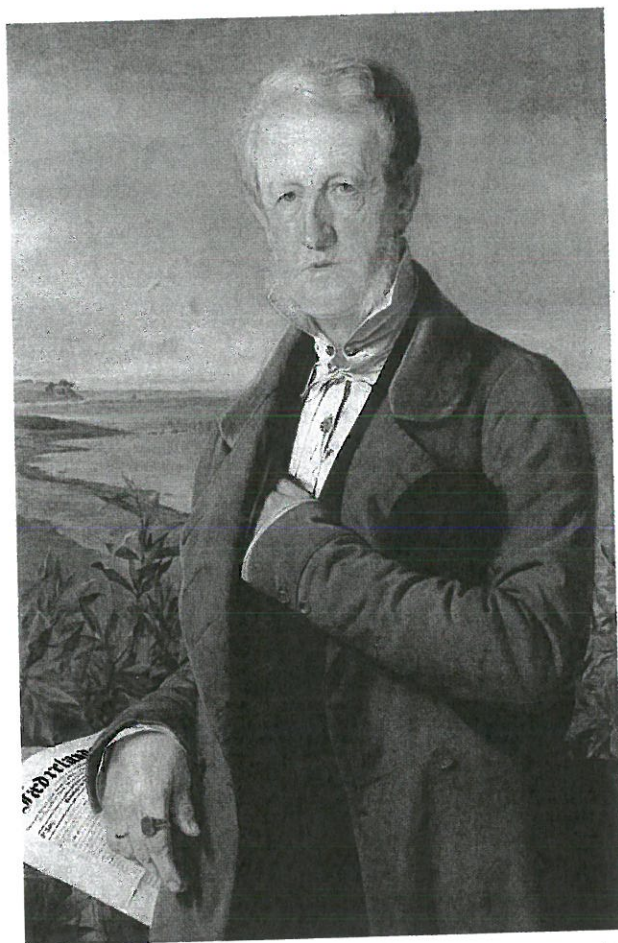
H.F.G. Holm: København set fra Rundetårn omkring 1840. Københavns Bymuseum.

Højtelskede kone og børn!

Det sidste, jeg skrev til jer, ved jeg ikke, hvorledes at I har kunnet forstå, thi mine tanker var så forvirrede, at jeg næsten ikke kunne fatte mig til at tænke noget ordentlig alvorligt; thi vi har det meget pres med tænkningen.

Jeg skal da fortælle, at den 1. oktober, da vi var færdig med alle forhandlingerne, blev vi budt til at spise med den kgl. Kommissarius (: kongens repræsentant i stænderforsamlingen, her A.S. Ørsted). Jeg kan ikke fortælle, hvad vi spiste, undtagen den allerførste ret, der var suppe; men det smagte godt alt sammen; der var 96 til bords, og alle sad godt; der var fem til at varte op. Hvor mange flasker og glas, som var på det bord, er det umuligt for mig at beskrive jer; vi var der til kl. 12 om natten, (og) nu har vi nogenlunde været der hver tirsdag og fredag aften (siden) til kl. 12. Straks om aftenen får vi en kop kaffe og en bagning; siden kl. 11 bliver vi sat til bords, omtrent 5-6 ved hvert bord, så kan vi få lige så meget vin og franskbrød og tre forskellige slags syltetøj og kage, (som vi vil). Gud ved, hvad det er, vi spiser; men det smager godt. De andre klager, at de ikke kan sove eller tåle den vin. Jeg er så vel efter det, at jeg har aldrig stået af min seng en eneste gang fra om aftenen til om morgenen, ej heller gået ud af forsamlingen i den befalede tid, (mødetiden).

Jeg kan ikke fortælle den orden og den respekt, som den ene har for den anden i forsamlingen, – aldrig kan (jeg) nogen tid komme til at tale noget her; der er fire – ikke andre, som har talt noget uden Steinfeldt fra Helsingør og så københavnerne, dem er det, som bestemmer tingene for det første, så er der Drewsen og 3-4 af herremændene fra Sjælland, som har ytret dem, vores herremænd har munden ikke været åbnet på. Haastrup har dog rejst sig én gang, – mange har sagt, at han er en

J.C. Drensen, malet 1843-44 af Jørgen Roed. Folketinget.

stor taler, og vi har kun ham at stille mod københavnerne.

Frederik Jørgensen er lige så fint klædt på som én af herremændene; de andre bønders klædedragt er omtrent som min egen, og (efter) hvad jeg har mærket, tror jeg dog heller ikke, at der er nogen af dem, (som) skal forrette deres ting bedre end jeg. Min løn (fik) jeg den 14. og da jeg fik såvel rejsepenge som diætpenge til den dag, var jeg ejer af 126 rdl, så kan I selv forstå, da I nok ved, hvad penge er værd. Endnu er det mig ganske umuligt at bestemme, hvad det kommer til at koste mig om dagen, for én dag koster det mig slet ikke mere end det, som jeg betaler for min seng, og det kommer på 8 mark om ugen, en anden dag går mindst 1 rdl. Ingen af dem (de andre bondedeputerede) har det bedre end jeg; det siger de alle sam-

men, når de kommer ud til mig; det er en lykke.

Jeg skulle have været ind i en komité, som (skal drøfte) en forandring mellem herremændene og deres fæstebønder. Jeg undskyldte mig og gav som grund, at da Mads Chr. Mathiesen var hoveribonde, var det bedst, at han blev (medlem af komitéen); thi der er gjort forslag om, at fæstebønderne skulle drive deres jord efter deres herskabs ordrer, og hvis de forser sig meget derimod, da skal deres fæste være forbrudt. Jeg ved ikke, hvad der bliver ud af det; men skal det blive til noget, er det de 7 (i komitéen), som skal udarbejde betænkningen. Skal dette forslag blive antaget, da er jeg meget glad for, at jeg slap for at komme i komitéen. Så snart den (betænkningen) er udarbejdet, skal den oplæses i forsamlingen, og da har enhver frihed til at sige sin mening derom. Nå, jeg kan ikke sige jer hvor ængstelige, at størsteparten er for at fremkomme med deres mening, da ethvert ord bliver opsnappet, før det kommer halvt ud af munden. Jeg ønsker at være noget mere oplyst, da havde her været lejlighed til at vise sig; men jeg er dog meget glad (over), at jeg kan snakke med om landbruget. Det var en aften på palæet, at grev Bille Brahe sagde, at bønderne havde herskaberne at takke for, at de var blevet mere oplyst i at dyrke deres jord; men jeg sagde frit, at herskaberne ikke kunne tilkomme den ros. Derimod skylder bønderne tak til forsamlingerne (stænderinstitutionen) for den oplysning, som alle de bønder får, der er draget ind i det røre, de har vakt. Ørsted lo og sagde, det var godt dersom det havde virket noget; Bille Brahe blev ganske „tirrende“, når jeg kunne tale så frit. Om der kom noget frem i forsamlingen (om den sag), så var det godt, men der ligger en sådan angst (for at træde op som taler), fordi et

hvert ord skal skrives og bekendtgøres i de afskyelige blade. Når I nu skriver mig til, da ønsker jeg at vide, hvorledes det står til med boskabet, og hvorledes I kommer ud af det med penge; hvis det er nødvendigt, da kan jeg gerne sende jer nogle, men er det ikke nødvendigt, så er det ikke værd at betale postpenge, for jeg venter at komme hjem til terminen. Ørsted har sagt, at én måned foruden denne bliver det meste, som vi bliver her... Mit inderligste ønske er, at I lever med sundhed og helbred, og at alting er vel. Jeg befaler jer Gud. Hils lille Karen både først og sidst.

H. Christensen

3. Andragende til stænderforsamlingen i Roskilde i 1838 om afskaffelse af fæstevæsen og hoveri

Andragendet, der var udarbejdet af fæstebønder på Langeland, blev forelagt af Hans Christensen den 27. oktober 1838.

(Tidende for forhandlingerne ved provindsialstænderne for Sjællands, Fyens og Lolland-Falsters stifter. 1. Række 1838 sp. 499-507.)

Vel hedder det både i lov og i daglig tale, at den danske bonde er en fri mand; men ordet fri bør da tages i en meget indskrænket betydning, thi endnu ligger tunge og svære bånd på ham. Vel er han løst fra stavnsbåndet; men endnu hviler på ham eneforpligtelsen at ofre tid, kræfter og liv, for at forsvare fædrelandet, medens den, der fra vuggen af har nydt den største overflødighed af fædrelandet goder, og aldrig gjort noget til dets vel, kun har nødig at lade bonden bløde for sig, for at han i ro og mag kan tære sin rigdom. Dog, vi ved, at denne sag ligger vor dyrebare konge på hjertet, og vi håber, at

20. Brev om "ånden fra 48"

Brev fra Orla Lehmann til hans bustru Marie Lehmann, som opholdt sig i Italien.

(Danske politiske breve fra 1830erne og 1840erne IV. 1958. s. 196-200)

Storebælt, 30. April 1848

Min kære Maria

Tilstanden herhjemme er nu denne, at oprøret udbrød efter foregående aftale med prøjserne, at disse og de øvrige nordtyske stater er kommet samme til hjælp, adlydende den i Tyskland herskende vilde, revolutionære ånd og sammes repræsentanter, de revolutionære autoriteter i Frankfurt, at England og Rusland med de varmeste sympatier for vor retfærdige sag ville gøre alt for os, hvad der kan ske ad den venskabelige mæglingens vej, men selv er i den grad belemret med deres egne hjemlige anliggender, at de til det alleryderste ville krympe sig ved under Europas fuldkommen opløste tilstand at begynde en krig for vor skyld, som engang begyndt, rimeligvis vil komme til at omspænde den ganske verden, at vi altså for tiden er og måske til sidst aldeles ville blive overladt til os selv. Det er den ene side.

Den anden er denne. Den ubeskrivelige jubel over vor revolution og sammes resultat var ikke en øjeblikkelig opblussen, men så dyb en følelse, så grandios en glæde som jeg i mine allermost dristige drømme aldrig har tiltroet Danmark. Det er ikke mig, men det er hele Danmark, lige fra den mest egennyttige pengemand og til den fattigste lazaros, der siger, at hvad der så end må komme, har folkeånden rejst sig til den herligste bevidsthed, og at om så Danmarks sidste time er kommet, så skal det falde med ære og med den stolte trøst, at vor heroiske tragedie skal stå i historien som en opløf-

tende katastrofe fuld af højhed og glans. Der er ikke en dansker, som jo ikke er stolt af at være dansk, og midt i den fortvivlede stilling, hvori både landet og hver enkelt befinder sig, velsigner den time, da ligstenen væltes fra Danmarks hjerte. Jeg kunne skrive tyve ark beviser – her er et par træk, som de lige falder mig i pennen. De værste aristokrater sender penge, korn, heste, deres sønner og skytter til krigsministeren, tugthusfangerne har indsendt den overfortjeneste, de ved løsladelse i sin tid skulle have udleveret, begge enkedronningerne (: der stammede fra Tyskland) beder til Gud, at deres nærmeste slægtninge i oprørernes hær må falde på valpladsen og sender penge til at bekæmpe dem med, fattige små piger syr kokarder og kunstige blomster, som bortloddes, kunstnerne skænker deres malerier, digterne strømmer over af glødende sange – f. eks. gamle Ørsted (fysikeren) en af de stolteste krigssange, du har set, – i går en fynsk bondekarl et digt til Dannebrog som det dejligste, Grundtvig nogensinde har skrevet, grossererne køber dampskibe, damerne sender beklædningsstykker, fødemidler – alt hvad der forlanges kommer i et nu – til lazarettet på Als fordredes 1000 senge, de der kom to timer derefter kom for silde, nu er mange afgået, for personlig at pleje de lemlæstede – bønderne strømmede således ind f. eks. med heste, at Tscherning måtte frabede sig det, fordi han ikke engang kunne skaffe staldrum. ...

Hvor soldaterne drager frem, kører bønderne dem, hvor de i byerne gør holdt, dækkes bord på Axeltorv, og under taler og sange og jubelråb drager de videre. Men det bedste ved det hele er soldaterne. Disse stakkels bønderdreng og studenter, med en mildest talt uerfaren ledelse og så godt som uden al foregående øvelse, mådeligt be-

væbnet og højst ufuldkommen forplejet, har fra den første til den sidste dag sloges som løver. Efter at have samlet sig ved Kolding rykkede de ind i Slesvig, hvor de danske bønder modtog dem med jubel. Ved Flensborg traf de insurgent(oprørs)-hæren og alle dens tyske frikorps i en meget fast stilling, men efter et glimrende slag mod en hårdnakket modstand jog de den på vild flugt og tog en mængde fanger. Dagen efter holdt kongen under en blomsterregn fra Flensborgs damer sit indtog i staden. Uden modstand besatte de nu hele Slesvig og forskansede sig ved gamle Dannevirke. Imidlertid havde prøjserne, hannoveranerne, mecklenborgerne, oldenborgerne og hanseaterne samlet en hær af 36.000 mand, der første påskedag med omtrent 20.000 overfaldt vore 10.000, som to gange tilbageslog angrebet og tredje gang trak sig tilbage uden at have mistet en fane, en kanon eller en eneste fange. De søde drenge har sloges som løver – ikke en eneste har prostitueret sig, mange gjort underværker af tapperhed. Desværre fik de efter 9 timers rasende kamp mod den prøjsiske garde og bedste tropper, ingen føde, og måtte i en rædsom, stormfuld nat gøre 6 miles march. Nu er de i god behold på Als, der er forvandlet til en fæstning, og hvor de restaureres. For kavaleriet, der med noget artilleri og infanteri, skal tilbage til Jylland, var vi nogle dage noget bekymrede, men også det er i god behold. En lille arrieregarde (: bagtrop), der skulle stoppe den med stedse friske tropper efterrykkende fjende, har gjort dette, men naturligvis kun ved at lade sig hugge ned. Tyskerne har lidt frygteligt; hele regimentet er næsten massakreret, og det er kun langsomt og forknytt, at de nu efterhånden rykker op i Slesvig, og hvor vi snart når hæren er lidt forplejet og forstærket, på ny skulle falde over dem.

21. Brev om "ånden fra 48"

Brev fra historikeren Caspar Paludan-Müller til vennen Christian Lange om den nationale begejstring i Odense.

(Caspar Paludan-Müller. Et udvalg af hans optegnelser og breve v. Bjørn Kornerup. II 1958. s. 146-148)

Til rigsarkivar Chr. Lange.

Odense d. 5. april 1848

I de første dage af marts modtog jeg et brev fra Dem af – straks efter nytår, tilligemed første årgang af Deres tidskrift. Jeg ved ikke ret, hvad vej det er gået, – men lige meget: jeg takker Dem oprigtigt for Deres venskab og ville ønske, at jeg snart må få en lejlighed til at gøre gengæld.

At jeg først nu skriver dette, må alt det nye, marts har bragt os danske, undskylde; man må have tid til at samle sig, når alt gammelt styrter en over hovedet. Ja min ærede ven! en ny tid bryder ind over Danmark, – og den er alt brudt ind; thi hvorledes end fremtiden bliver, kan det gamle væsen ikke mere komme tilbage, den voldsomme bølgegang i Europa kan måske skylle os med sig; men holder vor lille brig sig over vandet, søger den aldrig mere den gamle havn. Danmark har en hård stand: det skal organisere og forsvare sig på samme tid. Men dersom et enigt, begejstret, til enhver opofrelse villigt folk kan gøre det umulige muligt, så håber jeg endnu at leve den dag, da et frit og selvstændigt Danmark skal stå med ære blandt Europas nationer. – Der er kun én stemme i Danmark, én vilje i alle landets egne. Selv vore aristokrater bliver næsten alle revet med; og de af os, – deriblandt også jeg, – der endnu i Christian den Ottendes tid holdt på enevælden, fordi den alene kunne holde staten sammen og styre de stridige elementer, erkender villigt, at efter den 20. Januar, og især efter den

"Reservesoldatens afsked fra sin familie". Maleri af Frederik Vermehren 1849. Vermehren deltog selv en kort tid i krigen, men han delte ikke den almindelige begejstring. Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg.

24. Marts er det gamle Danmark færdigt og det nye ene det mulige.

Vort ministerskifte kan gerne kaldes en revolution; det var meget mere end et systemskifte. Endnu i marts vaklede vi, om nationalitets- eller frihedsspørgsmålet burde stilles foran, eller om de ikke – som mig synes – burde gå hånd i hånd; men Augustenborgerne lod os intet valg, og i et øjeblik var alle enige. – De skulle have set den gamle filisterrede (: småborgerlig by) Odense søndag den 26. Marts. Hvilket liv kom der ikke i byen! Om natten passerede to flygtende officerer fra Rendsborg herigennem og bragte efterretning om overrumplingen den 24. Til lykke lå just

ved generalkommandoen her et ypperligt hoved, major i generalstaben August Baggesen. Endnu samme nat, efter at han havde talt med de to flygtninge, traf han gennem den kommanderende general (en Castenskjold) alle fornødne anstalter, gav ordre til en bataljon i Fredericia og til vort fynske dragonregiment ufortøvet at afgå til Kolding, samt til en jægerbataljon i Nyborg, – alt uden at oppebie den nye krigsministers ordrer fra København, så at da disse ankom, var alt udført hvad der i øjeblikket kunne udføres. Nu kom vi naturligvis i største bevægelse. Alle samledes på rådstuen, magistraten og nogle private satte sig i spidsen, og alle de smålige

skranker, som ellers her holde borgere, honoratiores og embedsmænd fjernt fra hinanden, faldt øjeblikkelig sammen.

Bestemmelser om opråb til frivillige og indtegnning af pengebidrag vedtoges øjeblikkelig uden diskussion; i mindre end en halv time var bidrag af over 6000 Rbdlr. tegnet. Jeg stod ved siden af en embedsmand, der bad komiteen tegne ham for 500 Rbr., et tordnende hurra modtog dette tilbud; og ikke mindre bifald fik en lille borgermand, der stod på tærne i trængselen, rakte en seddel i vejret og råbte: „Her er en rigsdaler!“ Kort, ånden havde grebet os alle. Siden den tid følger det ene tilbud, den ene opofrelse, den ene handling slag i slag på den anden. Fynboerne har især haft travlt med troppetransporten. En bataljon kom på en dag fra Slagelse til Odense, 6 mil på landet, 4 over vandet; en anden på 26 timer fra Nyborg til Kolding (12 mil), efter have overnattet i Odense og passeret Lillebælt; den var da i en sådan tilstand, at den frisk som en fisk straks kunne afgå til Haderslev. – Men læs det selv i vore blade. De overdriver ikke stemningen; o, hvor ville tyskerne prale, havde de en sådan ren, hellig og glødende begejstring at tale om.

Tilgiv, at jeg denne gang ikke skriver om litterære sager. Alt hviler i denne tid. –

Lev vel, kære hr. arkivar! Uagtet De har meget mod det gamle Danmark og foreholder det et langt register på dets synder mod Norge, vil De dog forene Deres bøn til forsynet med min, at det vil holde sin hånd over det nye Danmark, der umuligt kan bestå i kampen, hvis virkelig Tysklands 40 millioner gør et korstog imod det alene. Da måtte vi nøjes med at falde med ære. Men hvem tør i vore dage sige hvad der er umuligt, eller muligt? Lev vel. –

Deres hengivne
C. Paludan-Müller

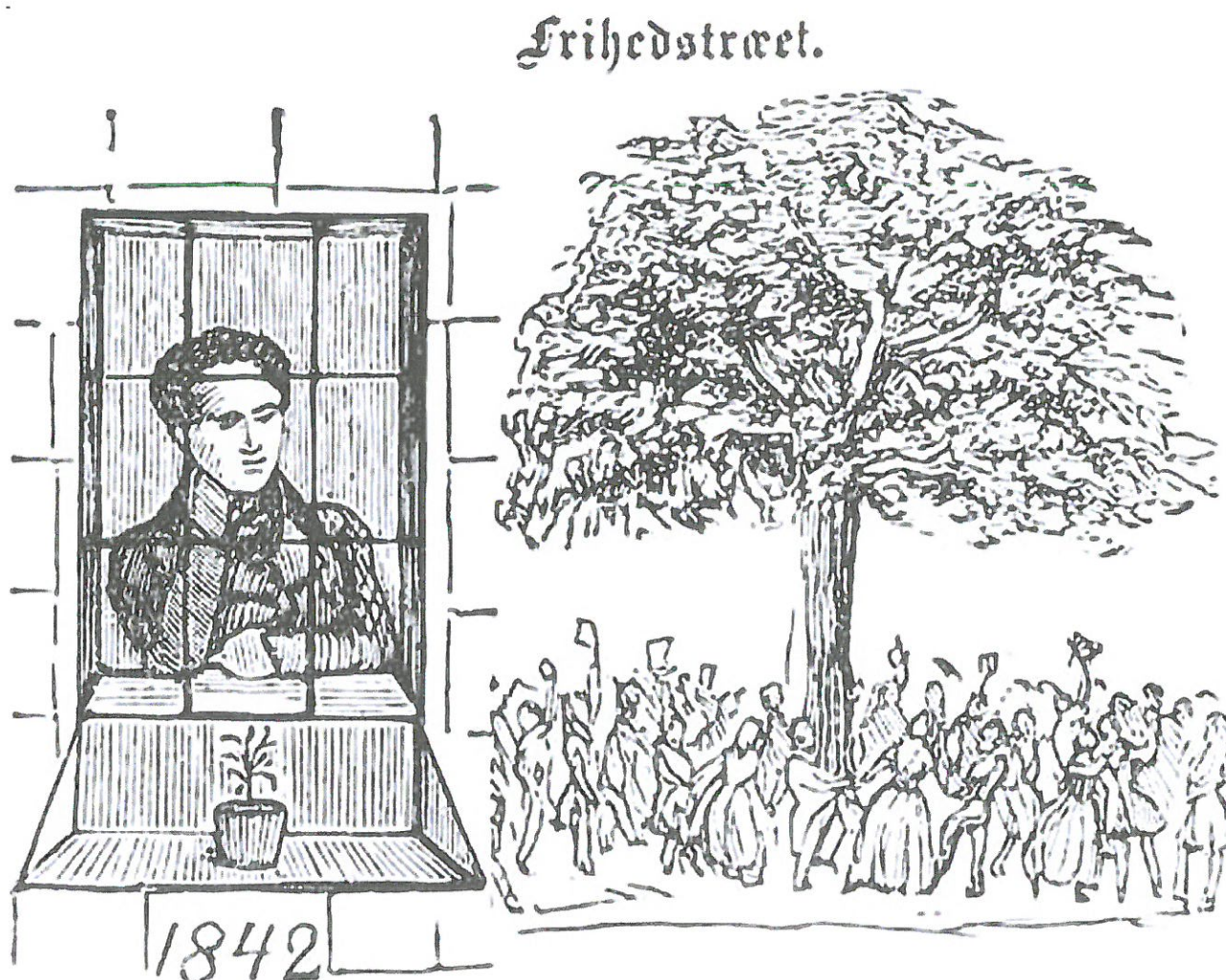
2. Tysk national begejstring i Sydslesvig

Beretning om martsdagene i 1848 i Husum i Sydslesvig.

(Husumborgers erindringer, citeret efter Claus Bjørn: 1848-borgerkrig og revolution. 1998. s. 138)

Endnu kan de gamle fortælle, hvorledes de blå-hvid-røde og de sort-rød-gyldne faner lyste op i det klare forårsolskin fra alle tage på Torvet og gaderne, endnu kan de berette, hvorledes de begejstrede og opstemte menneskemasser med tyske eller slesvig-holstenske kokarder drog gennem gaderne, og hvorledes bedstemor måtte vente forgæves med middagsmaden på bedste-far, som først sent på eftermiddagen, med utallige nyheder og med den sort-rød-gyldne kokarde i hatten, vendte hjem fra borgermøder hos gæstgiver Caspersen eller Michael Schmidt. Der havde man besluttet at afsende en deputation til at anerkende den provisoriske regering i Rendsborg, dér havde Wülske foreslået oprettelsen af en patriotisk hjælpeforening, dér havde man drøftet og forhandlet en række patriotiske spørgsmål. Oprettelsen af en borgervæbning var allerede besluttet om aftenen 24. Marts – det blev aften, og gaderne med deres bølger af opstemte menneskemasser lyste op i festlig illumination. Flere hundrede arbejdere, der arbejdede ved digebyggeriet ... marcherede i samlet flok gennem gaderne til Neustadt og udbragte et hurra for den populære digeinspektør Petersen! Digeinspektøren takkede i en tale, der endte i et leve for den provisoriske regering, og under afsyngelse af Slesvig-Holsten-sangen opløstes menneskemængden efterhånden. Endnu samme aften så man adskillige vogne på vej ud ad Süderstrasse rulle mod øst – de bragte de første frivillige til Rendsborg.

Corsaren (28. januar, 1842) *Frihedstræet*. Fundet i Bjørn, Claus (2005) *De nationalliberale i Gyldeendals og Politikens Danmarkshistorie*: <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=305953> (set 3. april, 2018)

Orla Lehmann bag tremmer og frihedstræet. Corsaren bragte den 28. januar 1842 denne tegning af Orla Lehmann, der afsonede tre måneders fængsel for sine udtalelser på mødet i Nykøbing Falster året før. Dommen gav anledning til demonstrationer ved Lehmanns bolig og sammenstød med politiet. Lehmann afsonede straffen i Kastellet under meget lempelige vilkår, og hans fængselsophold skaffede ham yderligere sympati i det københavnske borgerskab. Frihedstræet var bladets hyppigt brugte symbol for stænderforordningen og i videre perspektiv for oppositionens sag.

Peter Frederiksen
Knud Ryg Olsen
Olaf Søndberg

Grundbog til Danmarkshistorien

SYSTIME ➤

Grundbog til Danmarkshistorien

© 2006-2012 Peter Frederiksen, Knud Ryg Olsen, Olaf Søndberg
og Systime A/S

Kopiering og anden gengivelse af dette værk eller dele deraf
er kun tilladt efter reglerne i gældende lov om ophavsret eller
indenfor rammerne af en aftale med Copydan. Al anden
udnyttelse forudsætter en skriftlig aftale med forlaget.

Ekstern redaktion:
Knud Ryg Olsen

Omslag:
Merete Troelsen

Omslagsillustration:
De sammensvorne rider fra Finderup Lade efter mordet på Erik
Glipping 1286. Udsnit af et maleri af Otto Bache, 1882. Frederiks-
borg. Det nationalhistoriske museum på Frederiksborg Slot.

Sat med New Century Schoolbook 10,4/13

Grafisk tilrettelæggelse/produktion:
Publizon A/S

Trykt hos:
Specialtrykkeriet Viborg
Printed in Denmark 2012

2. udgave, 1. oplag
ISBN 978-87-616-5786-2

SYSTIME ➤

Skt. Pauls Gade 25
DK-8000 Aarhus C
Tlf.: 70 12 11 00
systime.dk

egen jord er meget mere. Både hvad angår frihed, ansvar og arbejde.

Knægten og tøsen var for små til at forstå noget af det. De surmulede stadig væk.

Hoter var fuldstændig på det rene med, at det nye liv var mere krævende end det gamle, osse i henseende til kundskaber.

Landsbyfællesskabet i Nedreby havde været en reserve, som hver enkelt af dem kunne trække på, hvis der var noget, de ikke vidste eller ikke havde evner til at klare alene. Ude på Fjordhøj havde de kun sig selv. I det mindste indtil der en dag blev råd til tyende.

Derfor havde Hoter været i købstaden og indkøbt en tredje bog til familien foruden Biblen og salmebogen. Den hed:

"Lommebog for bønder hvori findes pålidelig vejledning til de almindeligste grundregler i henseende til vejrligets indflydelse på agerdyrkningen, agerdyrkningen i sig selv, mergelens brug, hestes, kvægs og fårs rygter og behandling og pileplantningen, samt korte og nyttige regler for bondestanden uddraget såvel af de bedste og bekendte skrifter som og tillige af egen erfaring samenskrevet til brug for bondestanden af en bondeelsker og monfrère (:broder)."

Hoter brugte sine tre bøger og alle sine kræfter flittigt. Han levede beslutsomt efter det, den anonyme monfrère slog fast i lommebogen: "Næst gudstygt er flittighed og stræbsomhed det, der gør både en agtet og formuende, følgerig og en lykkelig bonde."

Hoter og Estrid blev første generation af den veluddannede, stræbsomme, selvstændige arbejdsstyrke, som førte det danske samfund fra sejr til sejr, først i landbruget, siden i industrien.

POLITISK OMVÆLTNING

31. Orla Lehmanns tale, den 30. januar 1841

I januar 1841 deltog den unge liberale Orla Lehmann i et bondemøde på Falster, hvor han den 30. januar holdt en brandtale, der argumenterede for, at også bønderne var bedst tjent med en demokratisk forfatning.

En sådan vildfarelse er det, når der her blev sagt, "at de suveræne (: enevældige) konger har gjort meget for bønderne og forsvaret dem mod de mægtige". Det er en vildfarelse, som landets historie modbeviser. Den lærer os vistnok, at enevoldsmagten gjorde en ende på adelsvælden. Hvorledes det gik til med enevoldsmagtens indførelse, derom kunne der siges meget; men det vedkommer os ikke her. Nok, den sejrede, og derved var adelens magt knækket. Ja, knækket overfor kongerne; men monstro også knækket overfor bønderne? Spørg historien, og den vil svare Dem, at over bønderne beholdt adelen sin gamle magt, ja at den fik ligesom til trøst en hel del nye rettigheder, så at bønderne vedblev at være trælle, og at deres kår stedse blev værre og værre. Og foruden vor egen adel kom der hele hærskarer af tyske baroner og landstrygere ind i landet, som blev mægtige herrer – måde ministre og amtmænd og herremænd – som handlede helt ilde med bonden. Endelig lærer historien, at det trældomsåg, som hidtil kun havde hvilet på øerne, ved stavnsbåndets indførelse nu også blev lagt på de hidtil frie jyske bønder (: stavnsbåndet blev indført for hele landet i 1733). Alt dette gjorde de suveræne konger. Den, som tror, at

Revolutionen af 1660 (: enevældens indførelse) har været til bøndernes fordel, han tager storligen fejl; thi aldrig har det tryk, hvorunder de sukkede, været så hårdt og så almindeligt, som efter den tid. En ussel og forkuet slægt, opvokset i urenlighed og vankundighed i elendige jordhytter, arbejdende under ridefogdens pisk for strenge, ofte fremmede herrer, som frådsede i hovmod og overdådighed – det er det sørgelige billede, historien giver af den danske bondestand under enevoldskongerne, lige fra suverænitetens indførelse og indtil slutningen af det forrige århundrede.(...)

Hvad jeg her har sagt, og hvad enhver, der kender til Danmarks historie, vil bekræfte, det vil vise Dem, at det er en stor vildfarelse, at de suveræne konger har været almuens venner og beskyttere. Dette gælder kun om én af dem, nemlig Frederik 6., og det er således ikke enevælden, men en af tidsånden greben og af den oplyste del af folket støttet konge, som bonden skylder taknemmelighed. Men lad os nu endog sætte, at alt, hvad der er gjort for bondestanden, ene skyldtes Frederik 6., så er han nu i alt fald død. Men ved De da, om Christian 8. i det stykke tænker ganske som han? Og selv om De vidst det både om ham og om hans søn, så kan De i alt fald ikke vide det om deres endnu ufødte efterkommere. Det er derfor misligt at bygge en sag på et enkelt menneskes personlighed; thi ligesom Frederik 6. tænkte og handlede i dette stykke helt anderledes, end de suveræne konger før ham, således kan intet borge imod, at der jo engang kan komme en konge i Danmark, som tænker og handler helt anderledes end Frederik 6. En sådan konge kunne da i kraft af sin enevælde kuldkaste, hvad der var gjort; han kunne – til "Ejendomsrettens beskyttelse" eller

til ære for "en friere benyttelse af landbrugene" eller deslige – bringe bønderne tilbage under de stores herredømme, til hvilke regenternes omgivelser i reglen ville høre. Over en svag konge kunne det vel tænkes, at disse kunne få magt, men ikke over et stærkt, folkekåret folkeråd. Ville bønderne derfor sikre sig både at beholde hvad de har opnået, og at opnå, hvad de endnu retfærdigvis kunne ønske, da må de sætte deres håb til en fri forfatning.

32. Breve om martsdagene i 1848

Den 23. marts 1848 kom den slesvig-holstenske deputation i audiens hos kongen, som fik overdraget deres krav om en fri forfatning for hertugdømmerne. Maleren Johan Thomas Lundbye var i København i disse dramatiske martsdage. Her skrev han et brev til sin mor og fortalte begejstret om sine oplevelser (brev 1). Den konservative professor Christian Molbech var mindre begejstret for begivenheden, som det fremgår af et brev til en ven, F.S. Bang, i London (brev 2).

Brev 1

Lørdag den 25. marts 1848 – morgen

Elskede moder!

Det er den mærkeligste uge, jeg har oplevet, og jeg finder det derfor uforsvarligt at undlade at skrive endnu en gang, om end det bliver flygtigt. Det var til i tirsdags kl. 11, at min beretning gik. Da samledes et uhyre tog (10-12000?) ved rådhuset, flere fædrelandssange lød kønt, mens vi ventede på borgerrepræsentanterne, der med blottede hoveder gik gennem den tætte skares tordnende hurra lige til Nygade, da var de i spidsen af toget,

der nu 6 og 6 gik ned ad Vimmelskafte. Da vi fik slotspladsen at se, var den sort af mennesker, og efter at have været der længe, længe, så man endnu den bestandig kommende skare over Højbro. Svaret var kort: Ministeriet var afskediget, og vi skulle kun stole på kongen. Stemningen var dog endnu noget flov, hvad ikke forbedredes derved, at kongen ikke lod sig se, men næste morgen (onsdag), da man, uhyre spændt på ministervalget, pludselig hører: Scheel-Plessen, Bardenfleth og Bang! (: moderate konservative politikere) hvor blev vi lange i ansigterne, og det gik allerede; vi må have et Casinomøde endnu! Da blussede håbet op igen ved kl. 10-11 at se opslag: at Clausen, Monrad, Tscherning, Hvidt, Lehmann var kaldt til kongen, og kl. 2-3 var de ministre. Denne begivenhed har nok allerede lammet den slesvig-holstenske deputation, der var kommet samme morgen, det havde de ikke ventet; at en fuldstændig revolution kunne komme i stand her, hvor de troede tålmodighed fik aldrig ende. Deputationen kunne imidlertid ikke være sikker i hotellet og blev derfor indbudt af konsul Hage, hvorhen de ledsagedes af studenterne med hvide bind om armene. Da de spurgte, om der var studenter i toget og man svarede dem, at de fleste var studenter, må de være blevet underlig til mode ved at tænke på, om deres Kielere ville have beskyttet en dansk deputation. Samme aften ville man bringe kongen et hurra, men han sov, og nu begyndte store skarer, for det meste pøbel, at drage om i gaderne med sang og hurra til ud på natten. Det var stygt, men selv disse horder respekterede kongens søvn og halmen ved et sygehus på Købmagergade, hvor de gik lydløse forbi. De tvang en del af aristokratiet til at illuminere og brølede hurra for de huse, hvor de nye ministre

boede eller så omtrent, de havde ikke altid brugt vejviser og fik vel heller ikke altid så venligt svar som af Moltke, der var tålmodig nok til tre gange at træde frem og tale og takke mellem 6-11½. Torsdag var det underlige tog til slottet, da man så en talrig skare ledsage de tre vogne med deputationen, som dog ikke led nogen forhånelse, der er værd at nævne, mod den uhyre risikable situation, hvori den befandt sig. Man skal have ærgret sig over, at de to bar Dannebrogskors osv. Et par timer ventede skaren, da gik det atter til Hages port, hvor man skal have hånlige løftet et hurra for hver der steg ud, dog ikke stærkere, end at det straks hyssedes til tavshed. En vogn, siges der, man ville vælte (?). Da de atter var i sikkerhed, nedstemte og overvældede, brast Neergaard (: medlem af den slesvig-holstenske deputation) i voldsom gråd: jeg stod dog her i mange forhold, og nu bliver vi behandlet som landsforrædere! – Kan det undre Dem! Var Hages svar. – Det regnede tillykke i forgårs aftes, så gaderne var stille. Nu kom fredag, og jeg drømte allerede om tilbagevendende ro, når svaret til deputationen blev publiceret. Men det kom ikke, tavsheden blev pinlig, jeg måtte ud, stemningen blev værre og værre som tiden nærmede sig, de skulle bort med Skirner (: dampskibet til Kiel). Og da kongens hilsen kom, der i et mandigt, smukt sprog udtaler tak og svar og bøn til folket, råbtes endnu vildt hist og her: Ja, men har I set, hvad der står i Dannevirke, hvad Olshausen har sagt i Rendsborg! Dovent, dorsk, uenigt folk! Had til Rusland, venskab med Frankrig, fjendskab til Danmark! I tusindvis strømmede man til toldboden, og der var en almindelig bekymring for, at de skulle lide nogen hån eller overlast, inden de kom bort; da hørtes det, at man snildt havde sat dem

ombord til båds fra Proviantgården; de havde nemlig fra morgenstunden været på slottet. – Og nu brød de ud: vel er det, de er borte, men de skulle have haft en ulykke; selv de moderateste kunne ikke ved siden af sin glæde over den gæstfri og humane behandling, der var blevet dem til del, tilbageholde sin harme over disse menneskers anmasselse og frækhed. – Gud skænke det nye ministerium kraft til sit vanskelige værk, da kunne disse dage blive en glimrende periode i vor historie; thi at se for sine øjne foregå den samme bevægelse, der andetsteds kostede strømme af blod, uden at et våben kom til syne, (jeg vil ikke nævne Bræstrup (: Københavns politidirektør) med stokkene, de er rent forsvundet) – det var i sandhed så dejligt, at jeg ikke havde troet det muligt. Hjertet hopper af glæde og skælver igen, eftersom tanken falder på det vanskelige, der står tilbage, eller det store, det dejlige vidnesbyrd for den danske karakter, der er fuldbragt.
Din egen Johan

De nye ministre er meget tarvelige (: fordringsløse) og beskedne; de er naturligvis enige om at afvise excellence-titlen, hvad der vil trøste mangelen aristokrat. Tscherning har meldt sig endnu som Kpt. Tsch. og Monrad skal have reserveret sig sin præstelige virksomhed, så ærgerrighed leder ham ikke. Deres gager siger rygtet skulle være 2400 rdl.! Gud give dem kraft og folket tillid; da vil det være værd at leve i Danmark.

Brev 2

København, 25. marts 1848.

Mit brev, som jeg for et par dage siden begyndte i en ganske bevæget og mørk stemning, vil jeg ikke kunne slutte i dag,

hverken roligere eller bedre stemt. Thi hvad her siden er foregået, er hverken noget særdeles kraftigt, eller særdeles klogt. Vi har, som det hedder, fået et nyt ministerium; og man har set de liberale blade bruge de sædvanlige fraser om dannelse, kombination og fald af et ministerium, om et provisorisk ministerium, "der kun holdt sig én nat" – og mere deslige, som i sig selv er ord uden synderligt indhold. Det sande og det visse er, at kongen og Bardenfleth allerede om morgenen d. 21. fandt det rådeligt ikke at oppebie den om formiddagen kl. 12 bebudede demonstration af borgerrepræsentanterne, som, med etatsråd Hvith i spidsen, og nogle tusinde mennesker – og studenter – bag efter sig, fra rådhuset drog op på Christiansborg, for at forkynde kongen, at hans ministerium ikke duede og ikke behagede folket? Og at det måtte afskediges, for at andre ministre, naturligvis ligesom i Paris, af de liberale advokaters, professorers, bladredaktørers, osv. klasse kunne komme i deres sted, og med eftertryk modtage den holstenske deputation, der ventedes (og virkelig kom) onsdag den 23. (i forgårs). (...)

Da borgerrepræsentanterne indfandt sig hen imod kl. 12, sagde han dem, efter at Hvidt havde forebragt deres adresse, i et kort svar, at hele statsministeriet, på Bardenfleth nær, havde nedlagt deres fuldmagter i hans hånd, han ville nu danne et nyt ministerium, slutte sig til folket, og håbede det samme af borgerne. (...)

Den 21. om aftenen, imedens mængden drev om på gaderne, råbte hurra flere gange ved Christiansborg for Kongen, m.v. men ellers forholdt sig rolig, lod kongen sammenkalde (...) hovedmændene for det såkaldte danske og liberale parti, Hvidt, Clausen, kapt. Tscherning, præsten Monrad (fra Lolland, på grev

Knuths gods) etatsråd Schow og advokat Lehmann. Da Hvidt, som partiet vel havde bestemt til finanserne, erklærede, at han ingen ministerpost ville modtage, fandt man grev Vilh. Moltke uundværlig. (...) Han betingede sig imidlertid som ufravigelige vilkår, at han ville være den første i ministeriet og selv danne det efter sit valg. At han af det liberale parti tog Monrad, Tscherning, Hvidt og Lehmann – vil De have set af aviserne. (...) Hvad siger De nu til et statsråd og statsministerium, hvor en præst, en fordums artillerikaptajn (hvis dygtighed som chef for krigsvæsenet de fleste holder for højst problematisk) og en advokat, hvis virkelige politiske dygtighed, uagtet hans gode hoved, få af begge partier har villet erkende – sidder ved siden af finansministeren, grev Vilhelm Moltke, landets rigeste og højeste ansete adelsmand? – Måske kan sådant gå an, og, som man siger, "flaske sig" i England – hos (os) forekommer det mange som en næsten umuligt udsigt til varig enighed og harmoni. (...)

I går uddeltes i tusindvis "Kongens hilsen til folket", hvori han meddeler hovedindholdet af sit svar til deputationen; og i den anledning var atter megen folkesværn på gaden, med råben, syngen, hurraskrål for nogles huse, piben for andres; Alt, så vidt jeg i dag har hørt, dog uden alle excesser. Politi viste sig under alt dette slet ikke. Hvor længe kan det dog vel vare, inden disse aftenoptog på gaderne bliver til pøbelkommers, og bliver tumultagtige. Der tales om oprettelse af et frivilligt borgerpoliti; og byen er, som De let kan tænke, fuld af urolighed, bekymring og rygter; ligesom den nu også fyldes af soldater. 4000 mand af bataljonnernes reserver m.m. kommer ind i disse dage. Det hedder sig at tropperne skulle samles og koncentrerer i og ved Frederi-

cia. Ruster man sig nu til kamp i Holsten – så skal det altså blive i den danske stat, hvor en egentlig borgerkrig, uden nogen blodig revolution, skal begynde; thi hverken Frankrig eller Tyskland har endnu haft borgerkrig. Denne tanke må gennemryste enhver fædrelandsven, som i de sidste 8 år har set landet blomstre op til en forhen ukendt velstand og rigdom. Dette er den første gang, jeg skriver til nogen om vort fædrelands sidste sørgelige stilling og udsigt. Undskyld det uordentlige og fragmentariske i mit brev. Det vil i høj grad interessere mig fra Dem at erfare noget om, hvorledes man i England betragter disse begivenheder.

Deres venskabeligst forbundne
C. Molbech

33. Situationen i Tyskland, marts 1848

Den unge jurist Peter Vedel opholdt sig i Berlin under de bevægede martsdage og skrev i et brev til sin far om situationen i Tyskland.

25. marts 1848

Kære fader!

Skønt jeg ikke har fået brev hjemmefra, kære fader, ved jeg dog så temmelig hvorledes det står sig der (ministerskifte etc.), og det er med inderlig bekymring at jeg ser min frygt stadfæstet. At beklage hvad der er sket, er for sent, om der endog var sket noget, som ikke nødvendigvis efter sagernes stilling måtte ske, og at tale om min egen lille person, om det halvår, jeg har spildt, den forandring af min hele livsplan, som nu er nødvendig, er også på urette tid – det bryder jeg mig kun lidt

om, jeg skal nok stå det ud! Men gid jeg blot kunne tale så hele Danmark kunne høre mig, og alle de dårer, der tror at Danmark kan kæmpe mod en 20-dobbelt overmagt, kunne tro mig. Det er smukt at være begejstret for sit fædreland, det er rigtigt at føle sin kraft og det er vist at et folk der med bevidsthed kæmper for en ide, er mageløst stærkt, men måske tror de der hjemme at tyskerne ikke er begejstrede, ikke også kæmper for en ide! Hele Tyskland står nu som ét, mægtig ved sin materielle kraft, mægtig ved sin intelligens, mægtig ved en mageløs begejstring for frihed og enhed, og rør Slesvig med våbenmagt, og I skulle se! Husk på at Tyskland ikke mere er det gamle splittede, af fyrster og diplomater undertrykte land, men i sandhed nu hersker folket, og læs nu aviserne hør hvad alle stænderforsamlinger, ja se hvad kongen af Preussen direkte siger og tænk hvad han nødvendigvis i egen interesse må gøre – og hvad kan vi så vente os af en kamp! Han har lovet af afstå Posen til det nye Polen, og Slesvig-Holsten ville være en skøn ækvivalent (: erstatning) for det tabte, han har lovet Tyskland en flåde og hertugdømmets havne og søfolk er de eneste midler til opfyldelsen, han har tabt sin popularitet, ved at knuse Danm. vandt han det tabte, han har endelig nu fornærmet sin hærs ære, hvor kan den skamlet, der hæfter på den fra barrikade-dagene her i Berlin bedre afvaskes end i de forhadte danskes blod? Betragt så en gang hertugdømmerne, de har sikkert alt erklæret sig uafhængige, og rygtet, ja sandsynligheden taler for at hertugen af Augustenborg, der var her til i går aftes, ja man taler endog om en deputation fra Holsten & Slesvig som her skal have haft audiens i morges hos kongen (?) har begæret og fået løfte om

militær understøttelse og vist er det (vi har selv hørt det af vedkommende) at friskarer allerede danner sig her for at gå med jernbanen, der skal give dem fri befordring! I Slesvig er den tyske fane hejst, og alt bydes Slesvig fra Tyskland, så godt som intet fra Danmark.

Altså mod os: hele Tyskland, med konger og folk og armeer, hele den tyske begejstring, der er langt større end vor, idetmindste i mængden, endelig hertugdømmerne selv. Og hvad skal så give vor svaghed styrke? Jeg håber, at man ikke stoler på Rusland, som desuden i Polen alt har nok at bestille, og rimeligvis snart endnu mere vil få det i Tyskland, Frankrig, Tysklands gode ven, må være glad ved at kunne holde rolighed hjemme, og England vil dog ikke alene kunne gøre os videre gavn, om den og for vor skyld ville bryde Europas fred.

Altså, gid man dog ville lade være med at skrige på kamp derhjemme – minsandten, jeg er ungdommelig og ubesindig nok, og dog tvivler jeg ikke et øjeblik om at vi i så fald får blodige prygl, måske mister Jylland, måske alt. Underhandl med dem, giv dem en fælles konstitution og alt hvad de vil, giv dem Lauenburg, og søg at få Sl. delt fx efter Slien eller idetm. syd for Flensborg, foren de nye storhertugd. ved en personalunion med Danm. eller opgiv det hele – lige meget gør alt, kun ikke krig!

Og nu lev vel kære fader, der er et gammelt ordsprog, som siger at når Danm. er i fare, har den gode Gud altid et mirakel på rede hånd til at hjælpe os med – gid det kunne ske! Måske ses vi snart, og indtil da engang endnu lev vel, Himlen holde sin hånd over jer alle og Danmark! – Hils min kære moder og søskende.

Fra din søn Peter Vedel